زانكۆ..لە گەندەڵی سیستەمی خوێندنەوە بۆ گەندەڵكردنی قوتابی

سەنگەر زراری
Sangarz81@yahoo.com

زیادەڕەوی نییە ئەگەر بڵێم هەموو ساڵێك نزیكەی مانگێك بەسەر بوونەوەی زانكۆدا تێپەڕدەبێ, ئینجا قوتابیانی زانكۆ دەچن بۆ دەوام, واتا بەبێ هۆ ماوەی مانگێك لە دەوامكردن دوادەكەون, ئەمە لەكاتێكدا كە دەكرێ لە ماوەی مانگێكدا زۆر شت بخوێنرێ و گفتوگۆ دەربارەی زۆر شت بكرێت لەلایەن قوتابیانی زانكۆ, ئەویش بەو پێیەی كە ئەم چینە داینەمۆی زانست و مەعریفەن لەهەر كۆمەڵگایەكدا.

لەلایەكی تر لەكاتی دەوامكردنیشدا خۆشترین شت لای قوتابیان (لێدانە), واتا ئەو كاتەی قوتابیانی پۆلێك, قۆناغێك, بەشێك... بەیەكەوە رێكدەكەون لەسەر ئەوەی نەچن بۆ موحازەرەو وانە نەخوێنن, ئەو كەسەشی حەزی لە (خوێندنی وانە) بێت و قبوڵ نەكات كە نەچێتە ژوورەوە, واتا بچێت وانەكەی بخوێنێت و گوێ لە مامۆستا بگرێ, بە ترسنۆك و بێهەڵوێست ناوزەدی دەكەن, لێرەدا ئەو پرسیارەی دێتە پێش ئەوەیە كە ئایا هۆكاری ئەم خەمساردییەی قوتابیانی زانكۆ چییە؟ چ شتێكە وا دەكات كە قوتابیانی زانكۆ دەوامكردن بەهەند وەرنەگرن و گاڵتەیان بەو مەنهەجەبێت كە دەیخوێنن, نەك هەر ئەوەندە بەڵكو ئەگەر قوتابییەك ئیلتیزام بە دەوام بكات و وانەكانی بەتەواوی بخوێنێت, لەلایەن برادەرەكانییەوە گاڵتەی پێبكرێت و بە (نەزانی) دابنێن؟! چ شتێكە وا دەكات كە زانكۆ ئەوەندە بێبایەخ بێت؟ چونكە ئەگەر ئەم كردەوانە مانایەكیان هەبێت ئەوە مانای ئەوەیە كە قوتابیان هیچ ئیعتیبارێك بۆ زانكۆ دانانێن و لەلایان بێبایەخە. لەكاتێكدا كە زانكۆ شوێنی بەرهەمهێنان و دروستكردنی نەوەی نوێیە. شوێنی داهێنان و دۆزینەوەی زانستییە, شوێنی لێكۆڵینەوەیە لە دیاردە كۆمەڵایەتییەكان و دەستنیشانكردنی كێشەو چارەسەرییەكان. بەڵام ئایا تا چەند ئەم خەسڵەتانە لە زانكۆكانی كوردستاندا هەن, تاچەند زانكۆكانی كوردستان توانیویانە لێكۆڵینەوەی زانستی ئەنجام بدەن و دۆزینەوەیەكی زانستی بكەن, تا چەند توانیویانە لێكۆڵینەوە لەو دیاردانە بكەن كە لەناو كۆمەڵگای ئێمەدا هەن و بابەتی زۆر بە پێزن بۆ لێكۆڵینەوە, بە جۆرێك كە توێژەرو رۆژنامەنووسانی بیانی لە وڵاتانی جیهانەوە دێن بۆ ئەنجامدانی لێكۆڵینەوەو نووسینی ریپۆرتاژ دەربارەی ئەم كۆمەڵگایە.

بێگومان خودی وەڵامی ئەم پرسیارانە بۆخۆی پێویستی بە لێكۆڵینەوەی زانكۆیی هەیە و بە سادەیی وەڵام نادرێنەوە, بۆیە ئەوەی لەم نووسینەدا دەخرێتەڕوو, تەنها سەرنجێكی گشتییە لەو دۆخەی كە دەیبینین.

هەڵبەت لە كوردستاندا لەسەر هەموو ئاستێك باسی گەندەڵی دەكرێت, گومانی تێدانییە كە زانكۆش پشكی لەو گەندەڵییەدا هەیەو بەتێڕوانینی من ئەگەر گەندەڵی بۆ هەر شوێنێك كارەسات بێت, ئەوا بۆ زانكۆ كارەساتێكی زۆر گەورەترە, چونكە زانكۆ ئەو شوێنەیە كە نەك نابێ گەندەڵی تێدا هەبێ, بەڵكو زانكۆ دەبێ گەندەڵی هەموو كایەكانی دیكەش دیاری بكات و پەنجە بخاتە سەر كەموكوڕییەكان و لێكۆڵینەوەیان دەربارە بكات, چارەسەری پێویستیان بۆ دەسنیشان بكات, بەڵام ئەوەی تێبینی دەكرێ نەك هەر هەوڵی لەو جۆرە نادرێت, بەڵكو بێدەنگییەكی ترسناكیش هەیە, هەم لە ئاست ئەو گەندەڵییەی كە لەلایەن مامۆستاو بەرپرسانی زانكۆوە دەكرێت و هەم لە ئاست ئەو خەمساردی و ئیهمالییەی كە لە لایەن قوتابیانەوە بەدی دەكرێت, ئەمەش لە دەرئەنجامدا پەلكێشكردنی قوتابی و خوێندكارانە بۆ ناو سیستەمێكی گەندەڵی.

ئەو بەرپرسانەی کە زانکۆیان لە ژێر دەستدایە چەندە لە گەندەڵی ئیداری و ماڵی بەرپرسیارن, هێندەش لە گەندەڵکردنی قوتابی بەرپرسیارن, ئەگەر ماوەیەك باس لەوە دەکرا کە قوتابیان ئومێدی دوا رۆژن و گۆڕانکاری دروست دەکەن, ئەگەر ماوەیەك قوتابیان پێشەنگی خۆپیشاندان و داواکارییەکان بوون, ئەوا من لە ئێستادا گومان دەکەم لەوەی کە هەمان گوڕوتینیان مابێت, ئەویش نەك لەبەر بێتوانایی ئەم توێژە, بەڵکو لەبەر خەمساردی و لەبەرئەوەی کە چەندین بەڵێن بە قوتابیان دراو جێبەجێ نەکرا, چەند خۆپیشاندانیان کرد ئەوەندە جارەش بە گێرەشێوێن و بە دەستی دەرەکی و بەتێکدەر وەسف کران, چەندە هاواریانکرد کە لە بەشە ناوخۆییەکاندا نەوت و ئاو و کارەبامان نییە, ئەوەندەش بە قسەی خۆش رازی کران و بەڵێنیان پێدراو دواتر بەڵێنەکان جێبەجێ نەکران, ئەمەش دەتوانم بڵێم وای لە تێکڕای قوتابیان کردووە کە ئەوەی بیری لێنەکەنەوە زانست و داهێنان بێت (بە چاوپۆشی لە هەندێ هەوڵی بچووکی تاکە کەسانە کە ئەویش بە هاندانی زانکۆ نەبووە بەڵکو کەسەکان خۆیان هەوڵیانداوە) دەنا بەشێوەیەکی گشتی ئەو قوتابیانەی کە لە زانکۆن تەنها بیریان لە لای بەدەستهێنانی ئەو پارچە کاغەزەیە کە پێی دەڵێن "بڕوانامە", نەك بەدەستهێنانی زانست و زانیاری, تەنانەت با ئەوەش لەبیر نەکەین کە ئەو خۆپیشاندانە گەورانەی لەلایان قوتابیان و خوێندکارانەوە ئەنجامدراوە, هیچیان لە پێناو زانست نەبووە بەو مانایەی کە قوتابیان داوای ئەوەیان کردبێت ئامێری تەکنەلۆژیای پێشکەوتوویان بۆ بێت بۆ لێکۆڵینەوە, یان داوای ئەوەیان کردبێت کە مامۆستای پسپۆڕیان بۆ بێت لە وڵاتانەوە بۆ ئەوەی سوودی لێوەرگرن, یان داوایان کردبێت بۆ گەشتی زانستی بنێردرێنە دەرەوەی وڵات, تەنانەت ئەو مامۆستاو پسپۆرە کوردانەی کە لە دەرەوەی وڵات خۆیان بۆ ئەوە دێنەوە لە زانکۆکانی ئێرەدا وانە بڵێنەوە و خزمەت بکەن, ئەگەر واستەیان نەبێت, بە جۆرێك فەرامۆش دەکرێن کە هەر زوو رابکەنەوە دەرەوەو وای لێدێت سەفەرەکانیشیان بۆ کوردستان کەم کەنەوە.

ئەم خەمساردییەی قوتابیانیش لەبەر ئەوە نییە کە گەنج و خوێندکارەکان لە بنەڕەتەوە وابن و بیر لە هیچ جیدییەتێك نەکەنەوە, بەڵکو ئەو کایەی ئەوانی لەبەردەستدایە و ئەرکی پەروەردەکردنی ئەوانی لە ئەستۆدایە وایان لێدەکات کە بەم شێوەیە بن.

ئاخر کە قوتابی لە بەشی ناوخۆییدا ئاوی نەبێت خۆی پێ بشوات و بیخواتەوە, سووتەمەنی نەبێت تا بەهۆیەوە خواردنێك ئامادە بکات, کە گڵۆبێك نەبێت بە دیارییەوە وانە بخوێنێ, ئیتر کەی کاتی ئەوەی دەبێت بیر لە خراپی مەنهەج و خراپی مامۆستاو زانست و زانیاری بکاتەوە.

بینین و تێبینیکردنی ئەم دۆخە بەگشتی وایانکرد کە قوتابیان نەك هەر ساردببنەوە و خەمسارد بن, بەڵکو وای لێکردن گاڵتەیان بە هەموو شتێك بێت, چەندجار کۆنفڕانس و کۆبوونەوە دەکرێت سەبارەت بە رەوشی خوێندن و سیستەمی خوێندن و پرۆگرامی خوێندن, دوای کۆنگرەکەش کۆمەڵێ راسپاردە دەردەچن, کۆمەڵێ بەڵێن دەدرێن بەبێ ئەوەی جێبەجێ بکرێن (برادەرێکم کە خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستانە پێی گوتم: ئێمە بۆیە هاتین بۆئێرە-باشووری کوردستان, چونکە بەرلەوەی بێین, لای خۆمان _مەبەستی رۆژهەڵاتی کوردستان بوو_زۆر باسی زانکۆکانی ئێرەیان دەکردو دەیانگوت کەسیستەمێکی پێشکەوتووی خوێندنی هەیە, بەڵام بەداخەوە وا دەرنەچوو, چونکە ئەو شتانەی لێرە لە زانکۆ دەخوێندرێن, ئێمە هەندێکیان لە قۆناغەکانی بەر لەزانکۆ دەیا نخوێنین).

لەلایەکی دیکەوە سەرەڕای ئەو هەموو باسکردنەی پەیوەندی نێوان مامۆستاو قوتابی, هێشتا ئەو پەیوەندیەی لە نێوان قوتابیان و مامۆستایانی زانکۆدا هەیە بە شکڵی ئەو پەیوەندیەیە کە لە نێوان مامۆستاو قوتابیانی سەرەتاییدا هەیە و هەندێجار و لای هەندێ مامۆستا دەگاتە ئاستی پەیوەندییەکی سەربازییانە, ئەو مامۆستایانەش کە پەیوەندیان لەگەڵ قوتابیاندا پەیوەندییەکی (مامۆستا-قوتابی+برادەرانە)یە _کە ئەمە پەیوەندیەکی تەندروستە_ لە لایەن مامۆستاکانی ترەوە سەر کۆنە دەکرێن و هەندێجار گاڵتەیان پێ دەکرێت و بە هاندانی قوتابی بۆ گێرە شێوێنی ناو دەبرێن, دەی باشە ئەگەر قوتابی لەناو ئەم جۆرە دۆخەدابێت, لە داهاتوودا چۆن کەسێکی سەرکەوتووی لێ دەردەچێت. ئایا ئەو قوتابیانەی ئەمرۆ ناچارن لە پێناو ژیانی خۆیاندا برژێنە سەر جادەکان و لەوێش یان بەقسەی خۆش دەنێردرێنەوە یان بە هەڕەشەی پۆلیس پەرشوبڵاو دەکرێن و بە گێرەشێوێن ناو دەبرێن. چ زەمانەتێك هەیە کە ئەوانیش بەیانی بە هەمان لۆژیك کار ناکەن

و نەوەی دوای خۆیان بەر زلله نادەن؟! ئایا ئەگەر ئەوانیش گەیشتنە سەر کورسی پشت مێزەکە و بەشێوەیەکی دەسەلاَ تخوازانە کاریان کرد, تاوانەکە دەکەوێتە ئەستۆی خۆیان؟ بێگومان لەمەدا خۆی بێتاوان دەرناچن, چونکە

مرۆڤ دەتوانێ بیرکردنەوەی تاکییانەی خۆی بخاتەگەڕو زۆرێك لە دیاردەکان (بە باش و خراپییەوە) لە خودی خۆیدا رەت بکاتەوە یان بیانگۆڕێ, بۆیەش دەتوانێ بیرکردنەوەی ناتەندروست واز لێ بێنێ و بیانگۆڕێ بە بیرکردنەوەی باش, بەلاَم تاوانی یەکەم و سەرەکی دەکەوێتە ئەستۆی ئەو کەلتوور و ئەو مامۆستا و ئەو دۆخەی کە تیایدا پەروەردە بووە, چونکە راستە مرۆڤ ئیرادەی ئەوەی هەیە کە خۆی بگۆڕێت, بەلاَم ئایا هەموو کەسێك ئەو ئیرادەیە بەکاردەهێنێت و خۆی دەگۆڕێت, یان ئەگەر هەندێکیشیان خۆیان گۆڕی و زۆرینە وەکو خۆیان ماناوە, ئەمە چ سوودێکی دەبێت؟ بێگومان هەموو کەسێك هەوڵی ئەم خۆگۆڕینە نادات, ئەمەش لەبەرئەوەنا کە نەیەوێت هەڵەکانی چاك بکاتەوە, بەڵکو لەبەرئەوەی هەر لەبنەڕەتەوە وانازانێ هەڵەیە و دان بەوەدا نانێت کە هەڵەیە. دان نەنان بە هەڵە, یان هەمیشە خۆبەڕاست زانین, لەدەرەنجامدا کۆمەڵگایەك دروست دەکات کە تاکەکانی هەست بە کەموکوڕییەکانی خۆیان ناکەن, هەمیشە وا هەست دەکەن کە ئەوان لەسەر حەقن, کە هەستیشیان بە هەڵەو کەموکوڕی نەکرد هەوڵی خۆچاککردن نادەن.